

Welke boomsoort aanplanten?

Inverde, forum voor groenexpertise

Bij de keuze van plantgoed bij een bebossing of herbebossing raden wij steeds het gebruik van inheemse soorten aan.

Inheemse boomsoorten vormen de basis van het boscosysteem. Zij zijn volledig aangepast aan ons klimaat, onze bodem en de andere componenten van ons landschap.

Het is daarbij wel belangrijk de herkomst in het oog te houden. Een boom die hier is geëvolueerd is beter aangepast dan een uit bijvoorbeeld een noordelijker of oostelijker land. Bij een subsidie voor bebossing en herbebossing wordt daarom van overheidswege vaak een attest van herkomst van de jonge boompjes gevraagd.

Uitheemse boomsoorten mogen het inheemse boslandschap niet in gevaar brengen, zoals is gebeurd met de Amerikaanse vogelkers die zowel in België als in Nederland uitgegroeid is tot een bospest. Ook de Douglasspar en de Amerikaanse eik geven door hun vaak overvloedige verjonging de oorspronkelijke boomsoorten soms weinig kans. Een bijkomend probleem is dat een aantal dier- en plantensoorten specifiek zijn aangepast aan de inheemse bomen en dus niet voorkomen op exoten. Zo leven er rond de 250 insectensoorten van de Zomer- en Wintereik, en ongeveer evenveel van wilgen resp. van berken. Met plataan en Paardekastanje zijn minder dan 5 soorten geassocieerd.

Sommige soorten, zoals de Fijnspar, zijn met hun moeilijk afbreekbaar strooisel ook nog tot verregaande bodemdegradatie in staat.

Het is niet de bedoeling een kruistocht te organiseren tegen die exoten. Toch is het wenselijk alleen nog maar inheemse boomsoorten aan te planten. Zeker voor de rijkere bodems is er keuze genoeg.

Boomsoorten, geschikt voor vochtige bodems

Traditioneel worden op vochtige bodems **cultuurpopulieren** geplant. Deze boomsoort lijkt het gunstigst inzake opbrengst op korte termijn. Doordat het bladstrooisel goed afbreekt en de kroon veel licht doorlaat kan er zich soms een interessante flora ontwikkelen. Toch zijn er nadelen verbonden aan het gebruik van populier. Ondanks hun soms zeer grote aanwas zijn aanplantingen door het monoklonaal karakter (elke boom is genetisch identiek) gevoeliger aan ziekten en andere negatieve factoren zoals stormschade. Diverse klonen mengen in een bestand zou een oplossing kunnen vormen.

Een nog groter probleem vormt de manier waarop populieren worden geëxploiteerd. Kaalslagen met exploitatieschade aan de bodem, korte rotaties en drainage van de veelal vochtige bodems zijn ecologisch gezien niet te verantwoorden. Rekening houdende met de principes van natuurgetrouwe bosbouw wordt daarom best geopteerd voor inheemse soorten, in gemengde bestanden en een voorzichtige exploitatie.

Wilgen zijn op de natste standplaatsen een goed alternatief. De **Schietwilg** of **Witte wilg** (*Salix alba*) en de **Kraakwilg** (*S. fragilis*) groeien uit tot grote bomen. Andere wilgensoorten blijven kleiner en zijn dus bruikbaar in de struiklaag. Menging met andere soorten is echter aan te raden wegens de watermerkziekte.

Als natuurlijk voorkomende populierensoort kan de **Zwarte populier** (*Populus nigra*) worden gebruikt. Vooral bij bebossingen op vochtige bodems is hij geschikt aangezien het een inheemse pionierboomsoort is. Een nadeel is wel dat hij ziektegevoelig is. De **Grauwe abeel** (*Populus canescens*) en de **Ratelpopulier** of **Esp** (*P. tremula*) kunnen worden gebruikt in bosverband op betere bodems. Meestal reproduceren ze zich via worteluitlopers.

Andere boomsoorten die het ook goed doen op vochtige plaatsen zijn de **Zachte Berk** (*Betula pubescens*), de **Gewone es** (*Fraxinus excelsior*) en vooral de **Zwarte els** (*Alnus glutinosa*). Daarbij kunnen de Zachte berk en de Zwarte els zelfs zeer natte omstandigheden aan. Beiden zijn daarbij nog vrij snelle groeiers en produceren ondergewaardeerd maar zeer bruikbaar hout.

Het belang van de Gewone es in de bosbouw wordt door niemand betwist. Zijn standplaatseisen zijn hoog naar voedselrijkdom, maar hij levert dan ook bijzonder decoratief en sterk hout. Natuurlijke verjonging op niet te marginale bodems is, net als bij de twee voorgaande soorten en de wilgen, geen probleem. Recent kwam de essenziekte roet in het eten gooien.

Er zijn ook struiken die zeer natte standplaatsen aankunnen. De Europese **Vogelkers** (*Prunus padus*), de **Gelderse roos** (*Viburnum opulus*) en het **Sporkehout** (*Frangula alnus*) vormen een mooie aanvulling voor de struiklaag. De Vogelkers plant zich zelfs in diepe schaduw voor door middel van afleggers, takken die naar de grond reiken en nieuwe wortels vormen.

Er zijn dus alternatieven genoeg voor de al te vanzelfsprekende populierenaanplantingen...

Boomsoorten, geschikt voor rijke niet-natte bodems

Op rijke bodems is de boomsoortenkeuze zeer uitgebreid. De keuze hangt dan af of er reeds bos aanwezig is, of er hout dient geproduceerd te worden en welk hout dit moet zijn. Het is alleszins belangrijk ongelijkjarigheid en ongelijkvormigheid na te streven. Het aanleggen of behouden van een struiklaag is daarbij onontbeerlijk.

Lichtboomsoorten

Deze bomen zijn voor hun groei en reproductie afhankelijk van licht. Ze kunnen dus niet geplant worden onder een dicht scherm. Een zeer ijl scherm of een middelmatig grote verjongingseenheid biedt de beste garanties.

De **Zomereik** (*Quercus robur*) is een van de hoekstenen van de Vlaamse bosbouw. Hij groeit op veel verschillende soorten bodems en kan daarbij grote stammen vormen van uitstekende kwaliteit en duurzaamheid. Aangezien hij het bos niet sterk beschadwt kan er zich een rijke ondergroei vormen. Deze boom is een echte aanrader.

De **Boskers** of **Zoete kers** (*Prunus avium*) kan groot worden en vormt daarbij een opvallend rechte stam van uitstekend en decoratief hout. Hij stelt veel eisen aan de bodem, maar groeit daar dan ook snel. Best wordt hij in kleine groepjes tussen andere loofboomsoorten geplant wegens zijn kwetsbare schors en gevoeligheid aan ziektes. Snoeien is onontbeerlijk omdat boskers geen natuurlijke stamreiniging heeft.

De **Wilde appel** (*Malus sylvestris*) blijft vrij klein en heeft stekelige takken. Hij is wel degelijk inheems, maar de meeste appelaars die in onze bossen worden gevonden zijn verwilderde cultuurvariëteiten. Op de warmere standplaatsen is het een ideale nevenboomsoort in loofbossen

Halfschaduwsoorten

Volgende bomen vallen tussen lichtboomsoorten en schaduwboomsoorten in. Voor hun verjonging kunnen gewone verjongingsgroepen van tweemaal de boomhoogte worden gebruikt. Ook voor een schermslag zijn deze soorten geschikt.

De **Wintereik** (*Quercus petraea*) combineert de positieve punten van de Zomereik met een sterker schaduwverdragend vermogen, rechte takken en een betere aanpassing aan oude gerijpte bosvegetaties. Ook verdraagt hij drogere, zandiger en zuurdere bodems dan de Zomereik. Deze boom verdient zeker meer kansen.

De **Zomerlinde** (*Tilia platyphyllos*) is zeldzaam geworden in onze bossen. Hij stelt vrij hoge eisen aan de bodem: kalkrijk, goed gedraineerd, warm, en liefst in ravijnen. In Vlaanderen kan hij dus niet op grote schaal worden gebruikt.

Ook zijn broer, de **Winterlinde** (*Tilia cordata*) is in bosverband zeer zeldzaam, maar minder veeleisend dan de Zomerlinde. Hij groeit op drogere bodems en is schaduwverdragend. Hij is daardoor een goede partner in menging met andere soorten en kan grote, rechte stammen produceren van zacht en bleek hout.

De **Gewone esdoorn** (*Acer pseudoplatanus*) is een zeer veelzijdige boom. Hij groeit liefst op iets vochtige, rijkere bodem, maar neemt met alles genoegen zolang het niet te nat of te droog is. De veelal overvloedige natuurlijke verjonging kan zowel fel zonlicht als schaduw aan. Reken hier nog bij dat het bleke, harde en fijne hout veel toepassingen kent en het wordt duidelijk dat er een toekomst voor deze boom is weggelegd.

De **Veldesdoorn** of **Spaanse aak** (*Acer campestre*) blijft eerder klein. Ondanks zijn naam is hij inheems, maar wel zeldzaam. Het natuurlijk habitat zijn warme kalkrijke plaatsen in bossen, maar vroeger werd hij in hagen gebruikt daar hij zich goed laat snoeien. Daardoor kwam hij ook in hakhout voor. De veldesdoorn verdient zeker meer kansen.

De **Olm** of **Iep** (*Ulmus spec.*) groeit snel op goede bodems en levert goed hout, maar bosbouw is met deze soort momenteel af te raden. Bijna alle bomen sterven vroegtijdig aan Olmenziekte.

Ook de **Gewone es** (*Fraxinus excelsior*) groeit goed op rijke standplaatsen waar hij een echte woudreus wordt. De essenziekte is momenteel een ernstige beperking voor de essenbosbouw.

Naast de inheemse eiken kan de **Tamme kastanje** (*Castanea sativa*) op vergelijkbare standplaatsen worden aangeplant. Het waardevol hout is sterk en decoratief. In feite is het een mediterrane soort en dus misschien niet echt inheems. Toch komt hij hier al zo lang voor dat hij een plaatsje heeft veroverd binnen de inheemse flora.

Schaduwboomsoorten

Zeker in hun jeugdijaren kunnen deze soorten met zeer weinig licht overleven. Bij groepsgewijze verjonging kunnen kleine groepen worden gebruikt. Ook een schermslag is uitermate geschikt.

De **Haagbeuk** (*Carpinus betulus*) wordt het meest gebruikt als nevenboomsoort en hakhout, doordat hij uitermate schaduwverdragend is en zich goed laat snoeien. Dit laatste is ook de reden waarom hij zoveel in hagen wordt gebruikt. Het hout is bijzonder zwaar en wordt ook veel gebruikt als brandhout.

De **Beuk** (*Fagus sylvatica*) is wellicht een van de meest gebruikte loofboomsoorten. Hij domineert het bos op bijna alle bodemsoorten, behalve de te natte en te arme. Als typische schaduwboomsoort heeft hij het wel moeilijk in pioniersituaties. Verjongen onder scherm of in kleine groepen is daarom aangewezen. De natuurlijke verjonging verloopt onregelmatig door de zeldzame zaadjaren. De Beuk produceert snel zeer bruikbaar hout. Hou hem wel in toom want door zijn dominant karakter gaat hij al snel overheersen.

Struiken

Bij een (her)bebossing worden struiken nog al te dikwijls verwijderd, en bij ontbreken ervan zelden aangeplant. Nochtans zijn ze in een natuurgetrouw bos onontbeerlijk. Er is een rijke keuze tussen inheemse struiksoorten. Vele van hen dragen vruchten, hetgeen zeer interessant is voor vogels en dieren. Sommigen dragen doornen of stekels wat recreanten kan ontmoedigen de paden te verlaten.

Taxus (*Taxus baccata*) overleeft in de diepste schaduw, groeit uiterst traag en wordt zeer oud. Het hout is van prima kwaliteit.

De **Hazelaar** (*Corylus avellana*) is bij iedereen welbekend. Vroeger werd hij veel gebruikt in hakhout voor het brandhout en voor de nootjes. Tegenwoordig is hij als struik in bijna alle loofbossen te vinden, doordat hij met vele bodemsoorten genoeg neemt.

De **Eenstijlige meidoorn** (*Crataegus monogyna*) wordt het meest gebruikt in hagen en bosranden. Soms wordt het hout gebruikt als brandhout.

De **Tweestijlige meidoorn** (*Crataegus laevigata*) is meer een bosbewoner en een indicator van hoge natuurwaarden. Omdat hij zeldzaam is dient hij zeker behouden te worden. Als hij wordt aangeplant met de Eenstijlige meidoorn verliest hij meestal de concurrentiestrijd.

Ook de **Sleedoorn** (*Prunus spinosa*) komt veel voor in hagen en bosranden, maar niet op de arme bodems. Zijn bloemen vormen op sommige plaatsen witte linten in het landschap.

De **Wilde kardinaalsmuts** (*Euonymus europaeus*) verdraagt goed schaduw en is zeer decoratief met de feloranje vruchten. Hij komt van nature enkel op rijke bodems voor.

De **Rode kornoelje** (*Cornus sanguinea*) is nog steeds vrij algemeen en prefereert een rijke bodem en een lichtrijke omgeving.

Een van de bekendste struiken is wellicht de **Gewone vlier** (*Sambucus nigra*). Van zijn bessen wordt siroop gemaakt en op vele plaatsen vallen zijn overvloedige bloemen op. Op zeer rijke bodems kan hij echter te massaal voorkomen, en daarmee andere planten en struiken in verdrukking brengen.

Zijn broer, de **Trosvlier** of **Bergvlier** (*Sambucus racemosa*) staat dan weer liever op zure bodem. Deze soort is de laatste jaren in uitbreiding.

Bomen en struiken, geschikt voor arme droge bodems

Bomen

De **Grove den** (*Pinus sylvestris*) is een grote naaldboomsoort en daarom bijzonder in onze inheemse flora. Indien hij gemengd wordt met berken en eiken, en er met lange bedrijfstijden wordt gewerkt, kan hij perfect gebruikt worden in een duurzame bosbouw. De Grove den is immers niet meer weg te denken op de arme zure gronden van de Kempen, waar hij waardevol hout levert en zich vlot verjongt.

De **Ruwe berk** (*Betula pendula*) werd vroeger als onkruid tussen de dennen beschouwd. Het hout, hoewel vrij hard, was in de mijnen niet bruikbaar. Toch kan deze boom door zijn overvloedige natuurlijke verjonging een interessante opbrengst leveren. Tegenwoordig zijn al veel fineerplaten en panelen van deze houtsoort te vinden.

Struiken

Hulst (*Ilex aquifolium*) lijkt een exoot, maar is het niet. Hij is de enige inheemse wintergroene loofboomsoort. Daardoor heeft hij 's winters soms van wild te lijden. In zware schaduw plant hij zich voort door middel van afleggers en is dus zeer geschikt als onderplanting.

De **Wilde lijsterbes** (*Sorbus aucuparia*) wordt een kleine boom, ook op zandige bodems. De natuurlijke verjonging verloopt gemakkelijk.

Het **Sporkehout** (*Frangula alnus*) tenslotte kan groeien op extreem arme, zure en droge zandgrond en in de schaduw. Hij verjongt zelfs in deze extreme omstandigheden en is daardoor essentieel bij (her)bebossing op zandgronden.